

2. Гареев Р. Профессионально-творческое саморазвитие студентов / Р. Гареев // Высшее образование в России. – 2004. – №9. – С. 174-176.
3. Драч І.І. Формування творчої особистості у вищих навчальних закладах / І.І. Драч // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник. – К., 2004. – Вип. 37. – С. 85-92.
4. Іванова В.В. Оптиміальні умови формування творчої діяльності студентів у процесі навчання у вищій школі / В.В. Іванова // Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг, 2009. – Вип. 24. – С. 31-36.
5. Кондрашова Л.В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы / Л.В. Кондрашова. – Кривой Рог, 2007. – 474 с.
6. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе: Учебное пособие / Л.В. Кондрашова. – Кривой Рог, 2007. – 318 с.
7. Нагаєв В. Управління навчально-творчою діяльністю студентів / В. Нагаєв // Методика викладання у вищій школі. – К., 2007. – С. 176-219.
8. Сологуб А.Н. Креативное образование: талант и здоровье / А.Н. Сологуб. – Кривой Рог: издательство ИВН, 2000. – 204 с.
9. Сучасна освіта творчо обдарованої молоді: ідеї, технології, перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 16-18 квітня 2008р. – Кр. Ріг, 2008. – 215 с.
10. Формирование активной, творческой личности в учебном процессе школы и вуза: Сборник научных трудов / Под ред. В. Буряка, Л. Кондрашовой. – Кривой Рог: КПИ, 1996. – 201 с.

*О.В. Катеруша, Криворізький
економічний інститут Київського
державного економічного
університету*

ДІАЛОГ ЯК ДИДАКТИЧНА УМОВА АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті доведено актуальність дослідження, розкрито сутність діалогічної форми навчання, представлені технології активізації пізнавальної діяльності студентів.

Ключові слова: майєвтика, діалог, дидактичні умови, активізація пізнавальної діяльності

В статті доказана актуальність дослідження, раскрыта суцність диалогической формы обучения, представлены технологии активизации познавательной деятельности студентов.

Ключевые слова: майєвтика, диалог, дидактические условия, активизация познавательной деятельности

The article reveals the essence of dialogic form of education and the role of students' cognitive activity has been illuminated.

Постановка проблеми. Стратегія реформування освіти в сучасних умовах розвитку українського суспільства окреслює нові орієнтири

педагогічного процесу як такого, що обумовлює потребу формування самостійного, активного і творчого студента-майбутнього спеціаліста, який якісно використовує навчальний матеріал у професійній діяльності. У цьому контексті пріоритетним напрямком залишається розробка та впровадження дидактичних умов інтелектуалізації та духовного зростання студентів. Це, у свою чергу, потребує підготовленості викладачів ВНЗ до впровадження активних методів навчання, серед яких *діалог* був і залишається найбільш ефективним.

Теоретичне узагальнення сутності діалогу доводить, що існують певні стереотипи його тлумачення, які найбільш представлені як різноманітні методи евристичної бесіди, дискусії, «мозкової атаки» та ін. Водночас, за умов соціокультурних змін та збагачення психологічних і педагогічних наукових досягнень, дослідження можливості діалогу значно розширились в рамках нового гуманітарно-онтологічного осмислення, що, у свою чергу, стає перспективним у визначенні педагогічного моделювання його застосування у навчальний процес.

У зв'язку з цим, проблема науково-методичного обґрунтування діалогу як дидактичної умови розвитку пізнавальної діяльності студентів, розробка його складових як педагогічної технології управління учбовою діяльністю з урахуванням інтенсифікації мисленнєвої діяльності студентів іноземної мови визначена нами як актуальна і перспективна.

Аналіз актуальних досліджень. Діалог, як засіб взаємодії різних смислових позицій суб'єктів мовлення і мислення, є стародавній, бо ще з античних часів він використовувався для розвитку філософського сприйняття світу, формування широти та глибини мислення, застосування творчого сприйняття проблеми та її вирішення. Відомий метод *майсьтики*, запропонований Сократом, став предметом цілеспрямованого дослідження у філософії, психології, педагогіці [1]. Цьому методу присвячуються наукові конференції, симпозіуми, де обговорюються питання унікальності побудови навчального діалогічного спілкування як засобу ідентифікації, креативності, емпірично-практичного досвіду засвоєння теоретичного матеріалу.

Фундаментальні дослідження діалогу представлені в роботах психологів, у яких цей феномен поданий як *діяльність* (Л.С.Виготський, О.М.Леонтьєв, С.Л.Рубінштейн, Г.С.Костюк та ін.). Виявлені принципи і загальні положення діалогу як спілкування в міжособистісних відносинах і взаємодії (О.О.Леонтьєв, О.О.Бодальов, Б.Ф.Ломов, В.М.Мясищев, І.О.Синиця та ін.). Розкриті гуманістично-онтологічні засади діалогу в концепціях розвитку особистості (І.Д.Бех, М.Й.Боришевський, С.Д.Максименко, А.В.Брушлінський та ін.). Рефлексивна природа діалогу як умови розвитку особистості, розкриває невичерпний його потенціал (Є.В.Бодрова, Л.О.Гапоненко, В.М.Розин, Г.П.Щердовийцький та ін.). Важливе місце в загальнопсихологічному вивченні діалогу мають дослідження С.Л.Рубінштейна, який теоретично обґрунтував процеси мисленнєвої активності суб'єкта, а саме: те, що об'єктивно закладено

в завданні, може набути у свідомості особистості суб'єктивну форму існування, стати своїм, зрозумілим.

Методологічні засади діалогу, як саморозвитку особистості, розкриті в роботах представників гуманістичної психології і педагогіки (К.Роджерс, А.Маслоу, Р.Мея, В.О.Сухомлинський, М.І.Махмутов, Л.М.Веккер та ін.).

Використання діалогу в процесі вивченні іноземної мови як важливого компоненту навчальної діяльності студентів розкриті в роботах Г.М.Кучинського [2], А.М.Радаєва [3], Е.П.Шубіна [4] та ін. Автори зазначають, що завдяки внутрішньому і зовнішньому діалогу студенти стають суб'єктами самостійного визначення навчальної мети, формують уміння визначати навчальні завдання.

Аналіз наукової літератури дозволив визначити три основні напрямки, які віддзеркалюють проблему застосування діалогу як дидактичної умови активізації пізнавальної діяльності навчаючого.

Перший напрям орієнтований підготовленістю викладача (вчителя) до постановки проблемних питань, ситуацій тощо. Під час проведення заняття від викладача вимагається значно більше активності і творчості, чим тоді, коли заняття проводиться у традиційній формі – переказування тексту тощо. У цьому аспекті дослідники зазначають, що навчальні діалоги сприяють обговоренню не тільки науково обґрунтованій точки зору, а і висловлювання власних думок, особистісного сприйняття навчального матеріалу (В.В.Авдеев, В.О.Кан-Калик, О.О.Бодальов, О.О.Леонтьєв, А.Ф.Єсаулов та ін.).

Другий напрям визначається нами як такий, що орієнтує учня на самостійність у навчальному процесі, на вміння передбачати та планувати перспективність засвоєного матеріалу у практичній діяльності. Це відбувається завдяки тому, що у дискусії, у рамках якої протікає інтенсивна боротьба різних думок, зароджується нові ідеї, відкриття. Цей процес протікає не лінійно, не плавно як у звичайній бесіді, а у суперечці, зіткненню однієї думки з іншою і це сприяє ініціації активності мислення у визначенні аргументів доказу (В.К.Буряк, Г.С.Костюк, Г.В.Дьяконов, І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова, О.Г.Балл та ін.).

Третій напрям – це побудова і моделювання групових форм дискусій. Кожна група обговорює свої пропозиції, постанови, аргументи, і потім «вносить» їх на обговорення іншій групі. У таких видах організації діалогу відбувається захищеність учня (студента), який ще не набув відповідного рівня інтелектуального потенціалу. Ще в свій час А.К.Маркова зазначала, що комунікативна групова полемічна ситуація активізує судження, розгортає їх в систему аргументів і контраргументів, формує самостійність мислення та його широту. Слід зазначити, що цей метод не отримав широкого практичного використання, що свідчить про той факт, що знайдене на рівні теоретичної закономірності існування об'єктивної дійсності інколи надовго залишається не використаним. У цьому контексті слід відзначити роботи, які актуалізують проблему рефлексивного сприйняття навчального матеріалу як можливості багатостороннього оцінювання фактів та їх використання. За таких

дидактичних умов відбувається цільова спрямованість на вивчення навчального матеріалу для майбутнього використання у професійній діяльності (А.К.Маркова, С.О.Сисоєва, Л.О.Гапоненко, І.М.Сергєєва, І.Гоффман та ін.).

У методичній літературі вказується на тісний зв'язок діалогічного мовлення і ситуації. Ситуація визначається як один із елементів, що конструює діалогічне мовлення, а діалогічне мовлення як форму мовленнєвої діяльності, яка здійснюється з орієнтацією на певну ситуацію. Тому вважають, що нормальний акт мовленнєвого спілкування може відбуватися тільки в тих випадках, коли мовлення ситуативне [9].

Визначені напрями свідчать про різноманітність теоретичного підходу в застосуванні діалогу як методу активізації пізнавальної діяльності, а також про неоднозначність тлумачення діалогу як дидактичного засобу у розвитку особистості. У зв'язку з цим виникають завдання, які неможливо вирішити без опори на сучасний досвід у галузі педагогіки і психології.

Мета статті – розкрити сутність діалогу як дидактичної умови активізації пізнавальної діяльності студентів та визначити головні складові, що сприяють формуванню професійного мислення студентів.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що в нашій роботі діалог розглядається в контексті підготовки студента іноземної мови. Сутність діалогу ми розглядаємо як дидактичну умову розвитку комунікативної компетентності, формуванню критичного мислити, навчання логічно оформлювати власні думки іноземною мовою, засвоєння етичних норм слухати й чути співрозмовника та реагувати на його висловлювання.

Використання в навчальній діяльності діалогічних завдань позитивно впливає на всі пізнавальні процеси – сприймання, увагу, мислення, тобто використання діалогічних завдань є могутнім засобом активізації пізнавальної діяльності.

Діалог сприяє розвитку діалогічного мислення. Студенти набувають навичок спільного розв'язання задач, долають суб'єктивно-однобічне сприймання оточуючого світу, у них формується терплячість до тієї чи іншої точки зору.

Діалогічне спілкування передбачає рівноправну участь осіб у діалозі, відмову від авторитетної позиції, сумісний пошук розв'язання проблем. Активну участь партнерів у діалозі допомагає розвитку власної думки, власної позиції в "діалозі особистостей".

Діалогічне спілкування є однією з умов формування логічного мислення і виникнення логічних операцій. Розвиток логічних умінь відбувається під час розв'язання діалогічних завдань. Це можуть бути задачі на обґрунтування власної точки зору, доказів, порівнянь, спростування.

Обґрунтувати своє рішення, свою точку зору – означає провести ряд логічних операцій. Студент набуває вмінь будувати свою відповідь згідно логічних правил. Учаснику спілкування потрібно переконати свого партнера у правильності власної позиції. Для цього необхідно використовувати складні логічні операції.

Під час діалогічного спілкування відбувається постійна мовленнєва взаємодія партнерів. Для успішного розв'язання навчальних задач їм необхідно взаєморозуміння, орієнтація не стільки на себе, скільки на співрозмовника. Розв'язання задачі сприяє формуванню професійних здібностей обґрунтовувати власну точку зору. При цьому їх процес мислення стає розрахованим на співрозмовника, що забезпечує йому високу продуктивність. Тобто, складні логічні операції формуються під час розв'язання діалогічних задач і є умовою розвитку логічного продуктивного мислення студентів.

У процесі обґрунтування власної точки зору іншому учаснику діалогу відбувається формування рефлексивних механізмів мислення. Обґрунтування передбачає зведення складного до простого, невідомого до відомого і реалізується в поясненні, доведенні власної точки зору партнеру.

Діалогічне спілкування створює передумови для розвитку рефлексії, яка виникає, якщо одному із співрозмовників необхідно пояснити іншому свою позицію. В умовах діалогу партнер повідомляє співрозмовнику зміст свого мислення, яке повинно бути логічним, для того, щоб викликати реакцію. У результаті виникає рефлексія. Це підвищує критичність мислення. Учасники діалогу вимушені уточнювати, розширювати проблеми, які виникають перед ним і шукати шляхів їх розв'язання. Унаслідок процес аналізу під час діалогу стає більш глибоким і змістовним.

Завдяки використанню діалогів у студентів створюються передумови для виклику із пам'яті і переносу мовного матеріалу в конкретні ситуації спілкування. Діалогічні завдання "примують" студентів активно користуватися всіма накопиченими знаннями, уміннями і навичками. Використання діалогів орієнтується не на механічне запам'ятовування фраз, а на осмислене спілкування, у процесі якого відбувається автоматичне запам'ятовування навчального матеріалу.

Діалогічне спілкування передбачає розвиток «свого голосу» у діалозі, наявність власної точки зору. Разом з тим, для успішного протікання діалогу необхідна атмосфера співпраці, мовленнєва взаємодія партнерів, прагнення до взаєморозуміння один одного. За допомогою діалогу студенти набувають умінь розмірковувати, вести дискусію.

У діалозі домінує орієнтація на інтереси, характер, смаки співрозмовника. Цей метод навчання вимагає відкритості партнерів по спілкуванню, довіри.

Діалог, як активний метод навчання, має ряд переваг перед іншими методами. Професор Гайон виокремив наступні переваги діалогу:

1) з точки зору психології: «використання діалогів, особливо, якщо ситуація моделюється із залученням зорової наочності, що дозволить звести до мінімуму мовну інтерференцію»; метод подання матеріалу в діалогах сприяє розвитку особистої активності учня;

2) з точки зору лінгвістики: «головною метою є усне мовлення, правила якого відрізняються і дуже часто є більш простими, ніж правила писемного» [6, с. 426].

У нашій дослідній роботі була застосована методика діалогу як процесу події, співбуття, самобуття та інобуття людини. Це дозволяло використовувати природу діалогу як дидактичної умови ідентифікації студента відносно рівня сформованості його професійних знань іноземної мови, діяння й взаємодії з партнером спілкування, класифікації теоретичного матеріалу та застосування його на практиці та ін. Враховуючи показник сформованості вмій володіння іноземною мовою, ми використовували різні завдання, які передбачали диференційований й індивідуалізований в технології комунікативно-ситуативного моделювання розподіл ролей у програванні певних ситуацій. Проілюструємо це на прикладі завдання для середньої підготовки студентів.

Використайте фрази для діалогу:

1. *The first inhabitants of Great Britain ...*
2. *The greatest monument Roman left is ...*
3. *Alfred later became known as ...*

Завдання для сильної підгрупи: з'ясуйте, правильні чи не правильні запропоновані пропозиції та у діалозі доведіть їх вірність.

1. *The first inhabitants of Britain were Angles and Saxons.*
2. *Alfred did not want the English people to be well educated.*

Предметною основою формування професійного мислення студентів у процесі діалогічного спілкування може бути будь-яка тема, але обов'язковим є розвиток емоційно-ціннісної сфери відносно рівня засвоєння навчального матеріалу.

При групуванні студентів із різним рівнем мовленнєвої підготовки більш сильні студенти виступали як помічники для своїх партнерів: перевіряли правильність орфографії, лексики, будови речення, коректували їх відповіді. Таким чином, кращі студенти частково виконували функцію викладача, працюючи з менш підготовленими. Це створювало атмосферу комунікативної взаємодії, креативності у поясненні помилок, рефлексії спілкування, розширення тезаурусу іноземної лексики, граматичного структурування.

За результатами емпіричного матеріалу було доведено, що діалогічне навчання дозволило студентам отримати навички спілкування в професійному середовищі та без значних зусиль оволодіти необхідною їм професійною лексикою, що дозволило їм знайомитися зі структурами, які будуть використовуватися в їх професійній діяльності. Програвання ситуацій сприяло розвитку практичного використання навчального матеріалу у практиці. Ми скеровували студентів на діалогічне мовлення – говоріння й аудіювання, при чому мовленнєвий стимул одного співрозмовника мотивував більш активно приймати участь інших.

У процесі спілкування мовлення є частиною складного інформаційного процесу, тісно пов'язана з діяльністю слухання. Відповідно, для успішного протікання діалогу іноземною мовою необхідно володіти навичками і говоріння, і аудіювання. Інакше діалог не відбудеться. Двосторонність діалогічного спілкування проявляється в тому, що, з одного боку, увагу

кожного із партнерів спрямовано на сприймання і розуміння мовлення іншого партнера, а з іншого – на підготовку і відтворення відповідної репліки.

Факторами, які стимулюють висловлювання, повинні бути: правильно сформульована ситуація, задача, розв'язання якої розкриє для студентів нові межі їх майбутньої професії, покаже нові сфери застосування іноземної мови.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, з огляду на те, яку роль відіграє діалог у розвитку пізнавальної діяльності, та за результатами нашого дослідно-емпіричного дослідження ми визначаємо:

1) використання діалогу у процесі засвоєння навчального матеріалу з іноземної мови стимулюють мотиваційні компоненти особистості, які активізують студента позитивно ставитись до навчального процесу;

2) діалог, як дидактичний засіб формування образу Я, є стимулюючим фактором активності до підвищення професійної компетентності студента;

3) діалог, як базове утворення рефлексивного спілкування, є ефективною психодідактичною умовою формування професійної готовності студента до майбутньої професії.

Студенти експериментальної групи у порівнянні із контрольною виявили вдвічі більше позитивних результатів відносно прояву активності до навчання.

Проте, незважаючи на багатоплановість вивчення діалогу, як розвиваючої функції особистості, у руслі нашого дослідження залишаються малодослідженими проблеми розв'язання діалогічних задач у вивченні навчальної дисципліни «Іноземна мова». Перспективним, за нашим переконанням, є цілеспрямоване вивчення умов і способів організації групової дискусії та попередження конфліктів, які виникають на рівні несформованої особистісної культури студента та не сформованістю ділового стилю спілкування серед молоді.

Список використаних джерел

1. Бородилина М. К. Диалогическая речь и методика ее преподавания / М. К.Бородилина, Н. М.Минина // Язык и стиль. – М., 1965. – 212 с.
2. Грайс Г.П. Логика и речевое общение / Г.Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1985. – Вып. XVI.
3. Жирар Д. Диалог: за и против / Д.Жирар // Методика преподавания иностранных языков за рубежом; ред. Н.Беляева. – М.: Прогресс, 1976. – Вып. 2.
4. Кучинский Г. М. Психология внутреннего диалога / Г.М.Кучинский. – Минск, 1988.
5. Плотровский Р. Г. Инженерная лингвистика и теория языка / Р.Г.Плотровский. – Ленинград: Наука, 1979. – 112 с.
6. Радаев А. М. Практический курс английского диалога / The world's first dialogue activator / А.М.Радаев. – М.: Radaev's dialogue, 2001. – 280 с.
7. Розенбаум Е. М. Основы обучения диалогической речи на языковом факультете в пед. вузе: учебно-методическое пособие / Е.М.Розенбаум. – М.: Высшая школа, 1975. – 126 с.

8. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М., 1958.
9. Сократ. Платон. Аристотель. Сенека. Биографические очерки. – М.: Республика, 1995. – 266 с.
10. Шубин Э. П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам / Э. П. Шубин. – М.: Просвещение, 1972. – 350 с.

*В. О. Лей, аспірант кафедри
українознавства, педагогіки та
культурології,
Севастопольський національний
технічний університет*

КОМПЛЕКСНА УЧБОВА ПРОГРАМА БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

В статті теоретично обґрунтована модель ефективної організації професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-екологічного профілю через впровадження комплексної учбової програми безперервної педагогічної освіти.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, інженерно-екологічна освіта, технічний університет, комплексна учбова програма, система «інженер-еколог-педагог».

Комплексная учебная программа непрерывного педагогического образования как модель организации профессионально-педагогической подготовки студентов инженерно-экологического профиля

Ключевые слова: профессионально-педагогическая подготовка, инженерно-экологическое образование, технический университет, комплексная учебная программа, система "инженер-эколог-педагог".

В статье теоретически обоснована модель эффективной организации профессионально-педагогической подготовки студентов инженерно-экологического профиля через внедрение комплексной учебной программы непрерывного педагогического образования

The complex educational programme of the continuous pedagogic education as a skilfully pedagogic training organization model engineering ecological type students

In the article the effective organization model of skilfully pedagogic training of engineering ecological type students through the adoption of complex educational programme of the continuous pedagogic education is grounded in theory.

Актуальність дослідження. Темпи використання людством багатьох важливих видів ресурсів і темпи виробництва багатьох видів забруднень вже перевищують дозволені границі. Для попередження екологічного колапсу, що насувається, необхідні не тільки суттєве зменшення матеріальних та